

ANALIZA VARSTVA PRED UTOPIITVAMI V SLOVENIJI IN PREDLOGI ZA NADALJNJE IZBOLJŠEVANJE VARNOSTI NA TEM PODROČJU

Ivko Šink*

Nesreče v Sloveniji zahtevajo vsako leto veliko življenj. V visoko civiliziranih državah so s sistemsko organiziranimi akcijami število smrtnih nesreč znatno znižali. Ugotovljeno je, da se število nesreč lahko zmanjša z akcijami osveščanja prebivalcev o nevarnostih v vodi, z učenjem plavanja mladine, z drugimi preventivnimi dejavnostmi ter z racionalno organizirano neposredno varnostjo na javnih kopališčih, na množičnih prireditvah na vodi in povsod tam, kjer obstaja večja nevarnost utapljanja ljudi.

V Sloveniji predstavljajo utopitve veliko zlo. Nesreče s smrtnim izidom zaradi utopitve so bile do leta 1980 na drugem mestu, za nesrečami v prometu in pred nesrečami pri delu in v gorah. Po letu 1980 pa so na drugem mestu nesreče pri delu, ker nam je število nesreč zaradi utopitve uspelo zmanjšati (tabela 1).

Pred letom 1970 smo v Sloveniji beležili prek 100 utopitev na leto (v številki niso upoštevane utopitve zaradi samomorov). Od začetka sistematičnega učenja plavanja po letu 1963 (akcija »Naučimo se plavati«, ki traja), pa se je število utopitev postopno zmanjševalo (tabela 2).

Z raziskavo, ki je bila opravljena leta 1965, je bilo ugotovljeno, da je takrat samo 51 % odraslih Slovencev znalo plavati. Kasneje podobnih raziskav nismo več izvajali.

V zadnjih 10 letih je bilo v akcijo »Naučimo se plavati« vsako leto vključenih od 26 000 do 28 000 otrok. Pred tem pa se je od leta 1963 postopno vsako leto povečevalo število učencev pri učenju plavanja.

Žal zaradi neurejenega (sistemskega) financiranja v učenje plavanja še niso vključeni vsi šoloobvezni otroci. V zadnjem času je opaziti celo zmanjševanje števila otrok v tečajih, zmanjšujejo pa tudi število ur, namenjenih za učenje plavanja, in to kljub temu da je bilo učenje plavanja neplavalcev leta 1983 sprejeto v obvezni del učno-vzgojnega programa v osnovnih šolah.

Ugotavljamo pa, da se v proces učenja plavanja vključujejo iz leta v leto mlajši učenci. Še pred leti so bili v organizirano učenje plavanja vključeni predvsem otroci iz 4. in 5. razredov osnovnih šol, danes pa se plavalnih tečajev udeležujejo že učenci iz 2. in 3. razredov in že tudi otroci iz predšolskih ustanov.

Resna prizadevanja za preprečevanje nesreč z utopitvami so se začela leta 1978, ko je bila pri odboru Rdečega križa Slovenije ustanovljena komisija za varnost pred utapljanjem. Komisija je zbrala podatke o utapljanju v Sloveniji in začela šolati reševalce iz vode.

Tabela 1. Nesreče s smrtnim izidom.

Leto	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Prometne nesreče	558	565	565	527	492	464	504	558	551	554	517
Nesreče pri delu	89	88	72	78	67	73	80	90	62	61	54
Utopitve	51	54	69	58	61	48	59	58	55	34	31
Nesreče v gorah	21	19	17	28	19	19	26	25	24	20	15

Tabela 2. Utopitve v Sloveniji od leta 1969 do leta 1990.

Leto	1969	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79
Število	128	93	89	107	76	80	75	59	104	61	64
Leto	1980	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
Število	51	54	69	58	64	48	59	58	55	34	31

Na osnovi zbranih podatkov je komisija ugotovila, da se da učinkovito vplivati na zmanjšanje števila utopitev samo s sistemskimi ukrepi, ki zagotavljajo dolgoročni in trajni učinek. Predlagala je vrsto konkretnih ukrepov, s katerimi bi vplivali na postopno zmanjševanje utopitev v Sloveniji.

Leta 1983 je bilo učenje plavanja neplavalcev sprejeto v obvezni del učnega programa v slovenskih osnovnih šolah.

Na pobudo Rdečega križa Slovenije je bila leta 1985 pri RŠDZ ustanovljena medresorska komisija, ki je nadaljevala delo komisije Rdečega križa Slovenije. Celovito je proučila področje varnosti pred utapljanjem v Sloveniji in predlagala izvršnemu svetu, naj pripravi osnutek zakona, s katerim bi celovito reševali sistem varnosti pred utapljanjem.

Zakonodajnoppravna komisija Izvršnega sveta Republike Slovenije je bila takrat mnenja, da trenutno ni možno zadovoljivo rešiti z zakonom vseh vprašanj varnosti pred utapljanjem, možno pa je z zakonom urediti varnost na organiziranih kopališčih v Sloveniji. Zakon o varnosti na organiziranih kopališčih je bil sprejet decembra 1987. leta (Ur. l. SRS št. 1 z dne 16. 1. 1987).

Z organizirano službo varnosti pred utapljanjem na javnih kopališčih v Sloveniji se je začelo zniževati tudi število utopitev na kopališčih (tabela 3).

Na osnovi zakona in pravilnika o varnosti na organiziranih kopališčih je bilo za delo reševalcev iz vode na kopališčih do sedaj usposobljenih že 211 kopaliških delavcev. Reševalci iz vode so od leta 1988 do leta 1991 na javnih kopališčih mnogokrat reševali kopalce iz vode in jim dajali prvo medicinsko pomoč (tabela 4).

Žal upravljalci nekaterih kopališč v Sloveniji še ne spoštujejo Zakona o varnosti na organiziranih kopališčih. V letu 1991 je samo 41 od 150 kopališč imelo reševalce iz vode s potrjeno licenco za delo v tekočem letu. Poleg navedenih v tabeli je še okrog 30 % kopališč imelo zaposlene reševalce iz vode, ki pa niso imeli potrjene licence. Nekatera kopališča organizirajo varnost na javnih kopališčih tudi z ljudmi, ki za reševanje iz vode in dajanje prve pomoči niso ustrezno usposobljeni.

Pri ocenjevanju letnih kopališč v letu 1991 je bilo ugotovljeno, da za varnost kopalcev na nekaterih kopališčih še vedno ni zadovoljivo poskrbljeno kljub sprejetemu zakonu (tabela 5). Za ustrezno varnost na organiziranih kopališčih mora biti

Tabela 3. Utopitve v Sloveniji od leta 1985 glede na mesto utopitve in dejavnosti, pri katerih je prišlo do utapljanja s smrtnim izidom.

		Leto	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Rekreativne dejavnosti	na kopališču	št.	7	4	5	3	2	1
		%	14,6	6,8	8,6	5,4	5,2	3,2
	izven kopališča	št.	9	12	16	13	3	2
		%	18,7	20,3	27,6	23,6	8,8	6,4
Skupaj		št.	16	16	21	16	5	3
		%	33,3	27,1	36,2	29,1	14,7	9,7
Nerekreativne dejavnosti		št.	32	43	42	39	29	28
		%	66,7	72,9	63,8	70,9	85,2	90,3
Skupaj		št.	48	53	58	55	34	31

Tabela 4. Delo reševalcev iz vode na organiziranih kopališčih od leta 1987/88 do leta 1990/91.

Reševanje iz vode	1987/88	88/89	89/90	90/91
Reševanje onemoglih	30	29	31	16
Reševanje utopljenih v fazi agonije	15	14	12	11
Reševanje nezavestnih utopljenčev	12	10	9	16
Število utopitev	3	2	2	1
Skupaj	62	54	54	46
Prva medicinska pomoč	1987/88	88/89	89/90	90/91
Poškodbe glave	47	42	53	77
Poškodbe prsnega koša	2	5	3	5
Poškodbe hrptenice	1	4	5	2
Poškodbe okončin	143	122	142	135
Odrgnine in ureznine	874	753	678	781
Sončarice	13	11	14	9
Epileptični napadi	1	2	3	3
Ježeve bodice	230	187	124	134
Skupaj	1311	1124	1022	1144

Tabela 5. Rezultati ocenjevanja varnosti na letnih kopališčih v letu 1991.

Rang	Vrsta letnega kopališča	Število ocenjenih kopališč	% doseženih točk od maks. možnih točk
1.	termalna letno-zimska kopališča	4	80,00
2.	komunalna kopališča v Ljubljani	6	53,75
3.	komunalna kopališča v Sloveniji brez komunalnih kopališč v Ljubljani in na slovenski obali	11	51,45
4.	letna kopališča na slovenski obali, pretežno namenjena turizmu	13	46,45
5.	termalna letna kopališča	10	45,20
6.	letna bazenska kopališča na slovenski obali, pretežno namenjena turizmu	6	42,07
7.	komunalna kopališča na slovenski obali	6	28,70
Število ocenjenih kopališč		56	49,64 %

Tabela 6. Primerjava smrtnih nesreč v gorah in v vodi.

Število mrtvih	1987	1988	1989	1990	Vseh skupaj	Povprečno letno
V gorah	25	24	20	15	84	21
V vodi	58	55	34	31	178	44,5

poletje reševalcev iz vode poskrbljeno tudi z ustrežno opremo, oznakami o preoprejenosti, kopališkim redom in drugim. Zanimiva je primerjava dejavnosti Gorske reševalne službe v Sloveniji in dela reševalcev iz vode na urejenih kopališčih v Sloveniji. Primerjava je poučna predvsem zato, ker ima Gorska reševalna služba v Sloveniji dolgoletno tradicijo in ugled, reševalci na organiziranih kopališčih pa so

začeli delati šele pred nekaj leti in nimajo niti vse ustrezne opreme niti izkušenj (tabele 6, 7 in 8). Poleg tega nekateri upravljalci kopališč do dela reševalcev iz vode nimajo ustreznega odnosa.

69

Iz vsega navedenega je razvidno, da smo z načrtnimi, organiziranimi in strokovno vodenimi akcijami prispevali k upadanju števila utopitev v Sloveniji.

Zunaj območja vplivanja na zniževanje števila utopitev v Sloveniji pa so ostala področja dejavnosti ljudi pri športu, športni rekreaciji in tudi v enem delu turizma ter pri nerekreativnih dejavnostih (nesreče pri zdrsih na brežinah, prometne nesreče z utopitvami idr.), v primerih naravnih nesreč ali večjih nesreč z utopitvami. Tem področjem varnosti bomo morali nameniti več pozornosti, če bomo hoteli tudi v naslednjih letih zniževati število smrtnih primerov z utapljanjem v Sloveniji.

Posebno pozornost bo treba nameniti usposabljanju ljudi za reševanje iz vode. To poudarjam zato, ker je od vseh pomoči pri nesrečah (v prometu, gorah idr.) poleg strokovnega znanja reševalcev zelo pomembna oprema za reševanje. Pri utapljanjih — pa je najpomembnejši faktor čas, kako hitro ponesrečenec dobi pomoč. Ta pomoč pa ni odvisna toliko od tehničnih sredstev, ampak predvsem od usposobljenosti reševalca iz vode.

Področja varnosti pred utapljanjem v Sloveniji, ki še niso ustrezno rešena

Zaradi višjih standardov evropskih držav na področjih varnosti ljudi in okolja se tudi zahteve po varnosti pred utapljanjem povečujejo. Zaostrujejo se predpisi o varnosti na gradbiščih, na brežinah vodotokov, vodnih zaježitvah, v vodnih športih, športni rekreaciji in na področju kopališke dejavnosti.

V uvodu je zapisano, da smo dosegli določene uspehe pri organizaciji varnosti pred utopitvami predvsem na področju preventive, to je učenja plavanja neplavalcev, in pri organizirani neposredni varnosti na javnih kopališčih. Nismo pa še skoraj nič storili na drugih področjih varnosti. Zato moramo naloge za nadaljnje ukrepe razdeliti na dva dela: na nadaljevanje dela na področjih, ki smo jih začeli urejati in še niso zadovoljivo urejena, in na področja, kjer še nismo začeli urejati varnostnih razmer.

Tabela 7. Primerjava števila reševalnih akcij gorskih reševalcev in reševalcev iz vode na organiziranih kopališčih v Sloveniji.

Število reševalnih akcij	1987	1988	1988	1990	Vseh skupaj	Povprečno letno
V gorah	37	22	17	45	— 121	30,25
Na kopališčih	59	52	52	45	— 208	52

Tabela 8. Primerjava števila poškodovanih v gorah in števila dajanja prve medicinske pomoči reševalcev iz vode na organiziranih kopališčih v Sloveniji.

Število poškodb	1987	1988	1989	1990	Vseh skupaj	Povprečno letno
V gorah	56	65	37	69	227	56,75
Na kopališčih (samo večje poškodbe)	193	173	203	219	788	197

Predlogi ukrepov, da bi nadaljevali širjenje področij varnosti pred utapljanjem v Sloveniji

A) Področja, ki so formalnopravno urejena, varnost pred utapljanjem pa se še ne izvaja zadovoljivo.

Naloge:

1. Učenje plavanja neplavalcev mora biti sistemsko urejena naloga temeljnega vzgojno-izobraževalnega sistema skupaj z ustreznim načinom financiranja. Ob učenju plavanja je treba učence osveščati tudi o nevarnostih v vodi, v višjih razredih osnovnih šol in v srednjih šolah pa je treba dijake usposabljanje tudi za reševanje iz vode (še posebno v šolah z zdravstveno in pedagoško usmeritvijo).

2. Varnost na urejenih kopališčih kljub zakonu ni zadovoljiva, zato bi bili potrebni naslednji ukrepi:

- inšpekcijske službe bi morale poostri nadzor na kopališčih in, če je potrebno, tudi prepovedati obratovanje;
- ustrezni organi občinskih uprav, na območju katerih so javna kopališča brez upravljalcev ali pa upravljalci s kopališči slabo upravljajo, morajo poiskati novega in boljšega upravljalca ali pa kopališče zapreti in prepovedati kopanje;
- na jezerih in drugih vodnih akumulacijah, kjer se ljudje v poletnih mesecih stalno kopajo, je treba zaradi ohranitve narave in ekologije odrediti najboljše kraje za javna organizirana kopališča z WC-ji, drugod pa kopanje prepovedati.

B) Za izboljšanje varnosti pri nerekreativnih dejavnostih ljudi ter pri elementar-

nih in drugih večjih nesrečah, pri katerih lahko pride do utapljanja in tudi do večje materialne škode, bi bilo potrebno:

- evidentirati vsa potencialno nevarna mesta in območja, kjer se pogosto pojavljajo poplave, in mesta, kjer poplave ali udarne valove lahko pričakujemo;
- evidentirati vsa mesta, kjer prihaja do utopitev na brežinah vodotokov in stoječih voda;
- evidentirati vsa nevarna mesta na cestnih komunikacijah v bližini vodotokov in stoječih voda, kjer se dogajajo nesreče z zdrsom vozil v vodo, ker so deli ceste proti temu nezaščiteni; vsa nevarna mesta bi bilo treba ustrezno zaščititi, tam, kjer to ni možno, pa ljudi z ustreznimi oznakami opozoriti in namestiti opremo za reševanje iz vode (kot smo jo že imeli pred drugo svetovno vojno);
- na območjih z nevarnimi mesti (poplavna območja idr.) bi bilo treba imeti usposobljene ekipe za reševanje iz vode (iz vrst gasilcev idr.).

C) Vse več ljudi se udeležuje športnih in športnorekreativnih dejavnosti na vodi, ob vodi in v njej, nimamo pa za varnost skorajda nikakršnih predpisov in drugih ukrepov, ki bi zaščitili ljudi pred nevarnostjo utapljanja (dva sveža primera: utopitev dveh deklic pri drsanju na Blejskem jezeru, utopitev potapljača pri nabiranju školjk v Izoli). V turizmu je športnorekreativna ponudba postala zelo pomemben del celotne turistične ponudbe. Ker pa se pri rekreativnih dejavnostih dogajajo tudi nesreče, so v svetu razvili zahtevne varnostne standarde.

Ker pri nas za vse dejavnosti na vodi, ob vodi in v vodi nimamo ustreznih varnostnih predpisov, jih je potrebno pripraviti in sprejeti.

Č) Za veliko nalog na tem področju so potrebni strokovno usposobljeni ljudje (kopališča, organizatorji športne rekreacije ob vodi, gasilci idr.), zato je šolanju kadrov treba dati prednost.

Ugotovimo lahko, da smo na področju varnosti pred utopitvami v Sloveniji že dosegli zadovoljive uspehe, še posebno, če upoštevamo, da je bilo dosedaj v varnost pred utapljanjem vloženo izredno malo družbenih sredstev (velik del stroškov za učenje plavanja šoloobveznih otrok nosijo starši, šolanje in plačevanje reševalcev iz vode ter opremljanje kopališč pa kopališke uprave).

V prihodnje bo v dograjevanje sistema varnosti pred utapljanjem treba racionalno vlagati sredstva, toda varnosti se ne bo več moglo učinkovito zagotavljati brez družbene podpore.

- Za reševanje iz vode in za reševanje materialnih sredstev bi morali usposobiti več ljudi (iz vrst gasilcev, policajev in pripadnikov teritorialne obrambe), posebno na ogroženih poplavnih območjih in na območjih, nevarnih zaradi udarnih valov (treba je izdelati karto nevarnih oziroma ogroženih območij).
- Za reševalce iz vode je treba usposobiti ljudi iz gasilskih organizacij, policije, teritorialne obrambe in potapljaških organizacij.
- Ekipe za reševanje iz vode naj bi bila sestavljena iz treh reševalcev, oprema pa mora biti prilagojena območju, kjer bo ekipa delovala.
- Usposabljanje reševalcev iz vode bi moralo potekati po programu, ki je predpisan za reševalce iz vode v kopališčih, za potrebe reševanja v naravnih razmerah (ob poplavah, večjih nesrečah ipd.) pa del programa dopolniti. Za delo na kopališčih bi še naprej potrebovali licenco za delo reševalca iz vode za vsako naslednje leto.
- Za potrebe šolanja in dopolnilnega usposabljanja reševalcev iz vode bi bilo smotno opremiti center (lahko na dveh lokacijah, kontinentalni in obmorski).

Zaključki

Da bi lahko reševali vse naloge s področja varnosti pred utapljanjem v Sloveniji, je treba pripraviti take standarde in ukrepe varstva pred utopitvami kot veljajo v drugih zahodnoevropskih državah.

Ker je to področje pri nas v pristojnosti več ministrstev (za notranje zadeve, za šolstvo in šport, za zdravstvo in socialno varnost, za obrambo, za varstvo okolja in urejanje prostora in verjetno še katerega), predlagamo, da se pri Ministrstvu za obrambo (Republiška uprava za reševanje in zaščito) ustanovi medresorska komisija, ki naj pripravi vse potrebne analize in se loti urejanja zadev.

Predlagamo ustanovitev centra za usposabljanje reševalcev iz vode, saj so taki centri v svetu žarišča širjenja varnostne kulture v okolje.

Projekt varnosti pred utapljanjem naj bi financirali iz proračuna, preventivno dejavnost na področju varnosti pred utapljanjem pa iz deleža dohodka iger na srečo.